

Boganmeldelser.

A. F. Weber: *The Growth of Cities in the nineteenth century. A study in statistics.* Published for Columbia University by The Macmillan Company, New York. 1899. (495 S.). (4 Doll.).

Et af det nittende Aarhundredes vigtigste sociale Spørgsmaal er som bekendt Spørgsmaalet om Bybefolkningens Væxt, — dybt indgribende som det er i Samfundenes politiske, økonomiske, moralske, fysiske og aandelige Liv. Dr. Adna Ferrin Weber har i et særdeles værdifuldt Værk, som Columbia Universitetets statsvidenskabelige Fakultet har indlemmet i sine »*Studies in History, Economics and Public Law*«, underkastet det en alsidig og grundig statistisk Behandling.

I Værkets andet Kapitel gør Forf. Rede for Bybefolkningens Væxt, dens Historie og Statistik, i en betydelig Mængde Lande. Konklusionen er: at Befolkningens Concentrations-Bevægelse »is centralizing in its tendencies«, det vil sige: de store Byer voxe stærkere end de smaa og opsuge i sig Broderparten af Bybefolkningstilvæksten: det bliver stedse mere de store Byer, som lægge Beslag paa Opmærksomheden.

Oldtiden kendte tilvisse ogsaa Storbyer, der bleve navnkundige ved Pragt og Rigdom, ved moralsk Elendighed, ved det Skønne og ved det Hæslige, i ikke

mindre Grad end Nutidens Hovedstæder. Herom haves der som bekendt mange Beretninger, — men nogen tilforladelig Statistik har man ikke. Nøjagtige Folketal for Theben, Memphis, Babylon, Ninive, Susa, Ekbatana osv. haves ikke; — men den Omstændighed, at Grækerne, der selv kendte adskillige Byer paa over 100,000 Indb. med Forbavselse saa hen til hine Byer, vidner om disses Betydning. I det 5. Aarhundrede havde Athen og Syracus sikkert over 100,000 Indv., og Carthago havde sandsynligvis et Befolkningstal paa 700,000. Ved Begyndelsen af den kristne Tidsregning levede der i Alexandria $\frac{1}{2}$ Million, maaske 700,000 Indv. I Romerriget havde ikke faa Byer over 100,000 Indv., blandt dem dog kun en i selve Italien, Rom. I sine Velmagtsdage har Rom vel haft en Befolkning af 600,000, maaske 800,000 Indv. Senere gik det jo tilbage, og den Tid kom, da Konstantinopel var den eneste europæiske By med over 100,000 Indv. Ved det sextende Aarhundredes Begyndelse havde Europa 6 eller 7 Byer med 100,000 Indv. og derover, ved dets Slutning 13 eller 14. I de følgende Aarhundreder voxede de store Byers Tal og Folkemængde, men først i det nittende Aarhundredes anden Halvdel har Væksten været »tremendously stor. Meuriot anstiller i sin Bog »Des agglomérations urbaines dans l'Europe contemporaine« (1898) følgende Beregning for Europas Vedkommende:

Byer paa over 100,000 Indv.

Aar	Antal	Befolkning	pCt. af Europas Bf.
1850.....	42	9 Mill.	3,80
1870.....	70	20 —	6,66
1895.....	120	37 —	10,00

London er jo nu Nr. 1 blandt Europas Storbyer: tidligere var Paris det, endnu tidligere Konstantinopel. Rækkefølgen blandt de europæiske Storbyer var ved Aar 1500 saaledes: 1. Konstantinopel, 2. Paris, 3. Neapel, 4. Venedig, 5. Milano, 6. Lissabon. London nævnes ikke. Ved Aar 1600 nævnes London som Nr. 9, Paris er nu bleven Nr. 1, Konstantinopel Nr. 2, Neapel Nr. 3, Venedig Nr. 4, Milano Nr. 5. Ved Aar 1800 har London svunget sig op til første Plads, Paris er Nr. 2. Neapel Nr. 3; Venedig er sunken ned til Nr. 14, Milano til Nr. 15, Berlin har hævet sig til Plads Nr. 10, St. Petersborg til Nr. 7, København er Nr. 21. Se vi endelig paa Rangforordningen ved Aar 1890, er den jo en helt anden. Der nævnes nu otte Millionbyer, hvoriblandt to amerikanske, som tidligere Ingen tænkte paa. Disse otte Millionbyer ere disse: 1. London (4,2 Mill. Indb.), 2. New York (2,7 Mill.), 3. Paris (2,5 Mill.), 4. Berlin (1,6 Mill.), 5. Wien (1,3 Mill.), 6. Chicago (1,1 Mill.), 7. Philadelphia (1 Mill.), 8. St. Petersborg (1 Mill.). Af de andre Byer, der tidligere hævdede en høj Rang, ere flere (Venedig, for Exempel!) sunkne ganske tilbunds, og Omkalfatringerne have været i høj Grad gennemgribende.

Ved Synet af Bybefolkningens uhyre Væxt i vor Tid fristes man — siger Dr. Weber — til at stille det Spørgsmaal, om der er nogen Grænse for en stor Bys Væxt, — et Spørgsmaal, der forøvrigt altid har interesseret spekulative Statistikere. Hume anslog i sin Afhandling »On the Populousness of Ancient Nations« Carthagos, Pekings, Konstantinopels, Londons og Parises Maximums-Befolkning til 700,000 Indv. for hver af disse Byer, og mente, at man af tidligere og nutidige

Erfaringer kunde slutte, at »der er en Slags Umulighed for, at nogen By nogensinde betydeligt vil kunne overskride denne Grænse«. Dette lyder jo i vore Øren pudsigt. Men omtrent hundrede Aar tidligere havde Sir William Petty regnet ud, at 5 Millioner maatte sættes som højeste Grænse for Londons Befolkning. Denne for sin Tid fremragende Statistikers Ræsonnement, der i alt Fald har Kuriositetens Interesse, lød saaledes: Hvis Londons Befolkning bliver ved med at fordoble sig hvert 40. Aar, hvad den gjorde, den Gang da Petty skrev, i 1686, vil den i 1842 naa 10,7 Mill.; — men Englands Befolkning, der fordobler sig hvert 360. Aar, vil i 1842 kun være 10,9 Mill. De 200,000 Mennesker i England udenfor London, forslaa aabenbart ikke til at forsyne Byen med Føde. For hver Mand i Byen maa der tværtimod være en Agerdyrker. Naar London har naaet 5 Millioner, maa Tilvæksten standse, or saa er der netop ogsaa 5 Millioner udenfor Byen. At London kunde faa sin Føde andetstedsfra end fra selve England, anede Petty ikke. Korn- og Kvæg-Tilførsler fra Amerika, Avstralien, Asien — derom drømte Petty ikke. Tværtimod beregnede han, at en Bys Forsyning med Kød, Mælk, Korn, Hø og Tømmer til 600,000 Huse — der kunde huse 5 Millioner Mennesker — maatte ske fra en Cirkel med en Radius paa omtrent 35 Mil. — — Petty har naft utallige Efterfølgere, og endnu den Dag idag opstaar der Folk, der, som han, give sig til at regne ud, hvor længe Bytilvæksten kan blive ved. Men ved disse Beregninger maa man jo ogsaa tage Hensyn til den mulige Udvidelse af den paagældende Bys Territorialomraade. Londons »Registration county« var i 1891 118 Kvadrat-

Miles med 4,2 Mill. Indv., men dets »Metropolitan police district« havde paa 690 Kv. Miles 5,6 Mill. Indv. I Politi-Distriktet, der omfatter ethvert Sogn indenfor 12 Miles fra Charing Cross, regner man nu, at der findes en Befolkning paa 6½ Mill. Indv. — i New York regnede man d. 1. Jan. 1898 3,4 Mill. Indv. — men tager man det hele »Stor-New-York« med de tilstødende Sogne, kommer man op over 4 Mill. Indv. Paa samme Maade naar »Stor-Paris« 3 Millioner og »Stor-Berlin« 2,7 Mill. Indv. Og Boston, hvor der i 1890 taltes 448,000 Indv., fik ved Stats-Folketællingen i 1895 over 1 Mill. Indv., naar Byen regnes som en Cirkel, hvis Centrum er »the State House«, og hvis Radius er 12 Miles lang.

Fordelene og Farerne ved den stærke Befolknings-Concentration findes naturligvis udførligt belyste i Webers Bog, — og de tænkelige Midler til Forebyggelse af en overdreven stærk Byvæxt findes ogsaa omtalte. Som Weber bemærker, har man i mindst 2000 Aar spekuleret over, hvad der kan gøres for at forhindre den store Byvæxt eller for at mindske Farerne ved den, — og sandsynligvis bliver man heller ikke i de næste 2000 Aar færdig med dette Spørgsmaal. Man har allerede i længst henfarne Tider søgt ved Lovgivningsforanstaltninger at standse Indvandringstrømmen til Byerne; man kender saadanne fra Oldtiden, fra Middelalderen, fra den nyere Tid. Ligemeget have de nyttet. Parises Udvidelse udover en vis Grænse forbødes ved Lov i 1549, 1554, 1560, 1563, 1564 og 1672. Under Tudorerne og Stuarterne udstedtes der Proklamation paa Proklamation, der forbød Opførelsen af ny Huse i London, og som opfordrede den indvandrede

Landbefolkning til at vende tilbage til deres Hjem. En Lov af 1593 gjorde en Undtagelse, idet den tillod, at der byggedes nye Huse til Personer af den »bedre« Klasse (»of the better sort«), men ellers maatte der ikke bygges ny Huse eller omdannes ældre Huse til Logis-Huse o. lgn., og Loven erklærede, at dette Forbud skete for »the reforming of the great mischiefs and inconveniences that daily grow and increase by reason of the pestering of houses with diverse families, harboring of inmates and converting of great houses into several tenements or dwellings, and erecting of new buildings within the cities of London and Westminster and other places near thereunto, whereby great infection of sickness and dearths of victuals and fuel hath grown and increased.«

Naar saadanne Forbud viste sig virkningsløse, søgte man undertiden at gribe Sagen an fra den anden Side: man forbød ikke Landboerne at drage til Byerne, men man søgte ved Oprettelsen af Landbrugskolonier, ved Dannelsen af Husmandslodder og ved forskellige Foranstaltninger, der skulde gøre Landbruget mere tiltrækkende og indbringende, at bevæge Landboerne til at blive i deres Hjemstavn, ja maaske endog at lokke Byboere ud paa Landet. Heller ikke disse Forholdsregler have vist sig virksomme. Indvandringsstrømmen er ikke let at standse, og Byproletariatet faar man ikke let ud paa Landet igen.

Byvæksten synes foreløbig ikke at kunne standses, — derfor bør man gøre, hvad man kan for at gøre Bylivet godt og sundt. Meget kan gøres i saa Henseende; jfr. Marshall: Principles of Econ. S. 305. Men fremfor Alt bør man se at trække Bybefolkningen ud

i Byernes Forstadskvarterer. Til Forstæderne sætter Weber sit Haab. Ved Hjælp af dem standser man ikke Concentrations-Bevægelsen; — men Concentrationen bliver ikke saa intens. Men skal Bybefolkningens Hovedmasse drages ud i Forstæderne, ud i Forstæder, der ligge fjernt fra Bycentrerne, saa maa Kommunikationsmidlerne indrettes derefter. Nogle tarvelige elektriske Sporvogne, langsomt løbende og uregelmæssigt løbende Vogne, utilstrækkelige Vogne, i hvilke kun en Del af de Lysthavende faar Plads, den Del nemlig, som ved Puf og Stød forstaar at skubbe de Øvrige tilside, gøre ikke Fyldest. I den indre Stad kunne de elektriske Vogne og Heste-Omnibusserne vel hævde sig. En tilfredsstillende Forbindelse mellem Storbyernes Centrér og deres tildels meget fjerne Forstæder maa skaffes paa anden Maade. Der maa, siger Weber, anlægges regulære Jernbaner, (eventuelt Luftbaner, undertiden maaske Baner under Jorden), med de fornødne Stationer, og med Tog, som mindst løbe deres 25 miles i Timen.

Dr. Cooley siger: »Almindelig Humanitet forlanger, at Folk faa Sol, frisk Luft, Udsigt til Græs og Træer. Dette forlanges for Mandens Skyld, men især dog for Hustrus og Børns Skyld. Intet Barn har Udsigt til nogen god Fremtid, naar det dømmes til at voxe op i Snavs og Indskrænkethed, i Storbyens hæslige og lastefulde Fattigkvarterer. Det er umuligt med Sindsro at tænke paa, hvorledes Fremtiden vil blive, naar saadan en Barndom bliver den store Masses Lod. Hvilke Kampe vi end maa udkæmpe som Mænd, — som Børn maa der i ethvert Fald skaffes os Plads og Mulighed for sund moralsk og fysisk Udvikling. Menneskehed-

ens Velfærd kræver det. Der synes da at bestaa en permanent Konflikt mellem Industriens og Menneskelighedens Krav. Industrien siger, at Folk skulle samle sig. Humanitetsfølelsen siger, at de ikke skulle gøre det, eller i alt Fald ikke udenfor Arbejdstiden, og at i det Mindste Hustruer og Børn skulle have Plads til at røre sig. Det er By-Jernbanernes Opgave at forsone disse modstridende Krav.*

Prof. Dr. Georg Adler: Geschichte des Sozialismus und Kommunismus von Plato bis zur Gegenwart. In zwei Theilen. Erster Theil: Bis zur französischen Revolution. Leipzig. Verlag von C. L. Hirschfeld. 1899. (281 S.).

Forfatteren har i det foreliggende Værk, der er et Led af Frankensteins »Hand- und Lehrbuch der Staatswissenschaften«, fulgt det Princip indgaaende at behandle de Forfattere, der først traadte i Skranken for visse vigtige Tankekomplexer, medens de andre — selv om de ere blevne mere bekendte i Literaturhistorien — maa nøje sig med en meget kort Omtale; derfor kommer Plato og More til at indtage en central Plads i hans Fremstilling, og derfor faar Jean Meslier adskillige Sider, medens andre franske Forfattere fra forrige Aarhundrede enten slet ikke nævnes eller maa nøje sig med faa Linjer, skønt de have et langt betydeligere Navn end den temmeligt upaaagtede Meslier. Mange Læsere ville beklage, at dette Forfatterens Princip bliver Skyld i, at de forgæves søge dette eller hint